

ARŞİVCİLERİN MESLEKİ ETİK KURALLARI ÜZERİNE BİR İNCELEME

AN ANALYSIS ON PROFESSIONAL ETHICS RULES OF ARCHIVISTS

Zeynep AKDOĞAN

Uzman, Ankara Üniversitesi Rektörlüğü BEYAS Koordinatörlüğü;
Doktora Öğrencisi, Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, zsen@ankara.edu.tr

Fatoş SUBAŞIOĞLU

Prof. Dr., Ankara Üniversitesi, Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi,
Bilgi ve Belge Yönetimi Bölümü, subasioglu@ankara.edu.tr

Makale Bilgisi

Gönderildiği tarih: 22 Ağustos 2017
Kabul edildiği tarih: 11 Ekim 2017
Yayınlanma tarihi: 27 Aralık 2017

Article Info

Date submitted: 22 August 2017
Date accepted: 11 October 2017
Date published: 27 December 2017

Anahtar sözcükler

Arşiv; Arşivci; Meslek Etiği;
Arşivcilerin Mesleki Etik Kuralları

Keywords

Archive; Archivist; Professional
Ethics; Professed Ethics Rules of
Archivists

DOI: 10.1501/Dtcfder_0000001541

Öz

Kurumların iş ve işlem süreçlerinde üretilen belgelerin ve dokümanların üretim aşamasını denetleyen, saklanmasını, korunmasını ve erişilir kılınmasını sağlayan arşivcilerin, mesleki etik kuralları, genel olarak arşivciliğin ulusal/uluslararası norm ve standartlar ile ilgili mevzuat (anayasa, uluslararası antlaşmalar, kanun, kanun hükmünde kararname, tüzük, yönetmelik vb.) çerçevesinde belirlenmektedir. Birçok ülkenin arşivcilik mesleğine ilişkin etik kuralları bulunmaktadır. Çalışmamızda, Amerikan Arşivciler Derneği, Kanada Arşivciler Derneği, Avusturalya Arşivciler Derneği, Yeni Zelanda Arşivciler Derneği, İngiltere ve İrlanda Arşivciler Derneği, Uluslararası Arşiv Konseyi, Türk Arşivciler Derneği'nin arşivcilik mesleği etik kuralları incelenerek, benzer ve farklı kurallar saptanmaya çalışılmış ve ülkemizdeki arşivcilik mesleği etik kuralları için önerilerde bulunulmuştur.

Abstract

It is the responsibility of the archives to ensure that the production process of documents and documents produced in the work and process of the institutions are controlled, kept, preserved and made accessible within the frame of professional ethics rules, general archives, national / international norms and standards legislation (constitution, international treaties, statutes, regulations, etc.). Many countries have codes of ethics regarding the archival profession. The study examines the codes of ethics of the archival profession in the American Archivists Association, the Canadian Archivists Archives Association, the Australian Archivists Association, the New Zealand Archivists Association, the British and Irish Archivists Association, the International Archivists Council and the Turkish Archivists Association in order to identify similar and different rules, and to offer suggestions about the codes of ethics in the field of archival studies.

Etik, davranışların ve eylemlerin ahlâkını yorumlamaya çalışan felsefenin bir dalıdır (Dingwall 20).

Etik, “iyi'nin... iyi davranışların doğasını... ve kaynaklarını araştıran... insanın gerek kişisel gerekse toplumsal yaşamda karşı karşıya geldiği sorunları [ahlâki yönden] bütün unsurlarıyla ele alıp çözüm önerileri ortaya koyan; etik değere konu olan... yaşam alanını her yönüyle inceleyen; her durumda... yeni etik yaklaşımları önermek amacıyla yürütülen, ussal ve eleştirel bir sorgulama biçimi” dir (Bodur).

Ioanna Kuçuradi'ye göre “Etik” sözcüğü;

- Bazen ahlâk anlamında, yani; belirli bir grupta, belirli bir zamanda, kişilerin birbirleriyle ilişkilerinde değerlendirmelerini ve eylemlerini belirlemeleri beklenen değerlendirme ve davranış normları sistemleri anlamında kullanılıyor. Bunlar yazılı olmayan norm sistemleri,

ya da belirli bir zamanda, belirli bir kültürde, neyin “iyi”, neyin “kötü” olduğuna ilişkin norm sistemleri, dolayısıyla kişilerin genel olarak neleri yapmaları, neleri yapmamaları gerektiğini dile getiren değişik ve değişken norm sistemleridir. Bu ahlâk normlarını, etik değerlerle karıştırmamak gerekir...

b) Başka bağlamlarda ‘etik’ sözcüğü, bir yazılı normlar bütünü, bir grup insanın belirli amaçlarla oluşturduğu norm bütünlüğü anlamında kullanılıyor... Meslek etikleri bağlamında ‘etik’ sözcüğü, ayrıca, böyle normlarla uğraşan araştırma alanları anlamında da kullanılıyor... ‘Etik’ sözcüğünün bu ikinci anlamı, meslek etikleri ve evrensel etik konularında yapılan tartışmaların gösterdiği gibi, bugün en yaygın olan anlamıdır... Bu tür normlar, bütün insanların... başka insanlara nasıl muamele etmeleri ve bütün insanların nasıl muamele görmeleri gerektiğine ilişkin talepler getiren normlardır...

c) ‘Etik’ sözcüğü bir de, insansal bir fenomen olan etik fenomeni hakkında doğrulanabilir - yanlışlanabilir bilgi ortaya koyan ya da koyması beklenen felsefe dalını da dile getirmek için kullanılıyor... (Kuçuradi).

Etik kurallar, sosyal bir varlık olan insanın sosyal hayat içindeki rolünü ve bu role bağlı tutumlarını şekillendirmektedir.

Meslek etiği ise, “belli bir alanda etkinlik gösteren kişilerin uymaları gereken kuralları belirler ve o alana özgü uygulamalardaki istenen davranışları irdeler” (Yıldırım ve Kadioğlu 76). Meslek etiği, aynı mesleğe sahip tüm çalışanların uyması gereken belirli davranış kurallarının bütünüdür (Doğan ve Karataş 4).

Meslek etiği, çalışma yaşamında farklı sosyal statülere sahip kişilerin aralarındaki ilişkilerini ahlâki açıdan inceler. Meslek etiğinde belirlenen kural ve ilkeler evrenseldir (Usta 411).

Her mesleğin genel anlamda çeşitli kriterleri vardır:

- Bir mesleğin elemanları, uzmanlaşmış bilgi ve yöntem sahibidir.
- Toplumun diğer üyelerinden daha yüksek etik standartlarına sahiptir.
- Mesleğe giriş için düzenlenmiş kuralları vardır. Meslek elemanının performansı belirlenir, sorumluluklar ve görevler yerine getirilmezse işten atılma gerçekleşir.
- Meslek topluma yarar sağlamalıdır.

- Belirli haklar ve öncelikler genellikle diğer iş guruplarına aktarılır (duyurulur) (Subaşıoğlu 99).

Belirli bir mesleğin etik kuralları, tüm meslekleri kapsamaz, rehberlik etmez; sadece tek bir meslek için uygulanmalı ve yorumlanmalıdır. Etik kurallar, meslekteki tutum ve davranışların gerçekliğini ortaya koymakla beraber, etik kuralların değerlendirilmesi, meslek mensuplarının davranışlarına bağlı olarak yapılır (Stude ve McKelvey 453). Etik kurallar, meslek üyelerinin doğru ya da yanlış davranışları arasındaki ayırt edici kriterleri belirler (Fallis 27).

Meslek etik kuralları, hukuk kuralları gibi yaptırımları olmayan, ancak, meslek ilkelerine uygun davranmama durumunda, çeşitli cezaların verildiği bir yapıyı açıklamaktadır. Mesleki bir grubun eseri olan meslek etik ilkeleri, bağlayıcıdır (Durkheim 51-52).

Mesleği, etik değerleri koruyarak yerine getirebilmek için, normlardan daha çok, etik değere ve etik değerlerin bilgisine dayanan bir eğitime gerek vardır (Kuçuradi).

Bir mesleğin, diğer mesleklerden ayırt edici özelliklerini belirleyen meslek etiği, mesleğin toplum içindeki saygınlığını artırır; mesleğin sınırlarını belirler ve meslektaşların birbirleriyle olan iletişimini iyileştirir.

Tüm mesleklerde olduğu gibi “Arşivcilik” mesleğinin de etik kuralları bulunmaktadır.

Arşiv, “...özelleştirilmiş veri bankaları”dır (Cook, *Professional Training: International...* 35). “Arşivler, bilgi ve belgelerin bir düzen içerisinde uygun şartlarda korunarak hizmete sunulduğu yerlerdir” (Özdemirci, *Üniversitelerde Belge Yönetimi...* 221). Arşiv, “...kurumlar ya da bireyler tarafından oluşturulan belgelere değerlendirme, koruma ve sağlama için erişim yetkisi veren resmi depo”dur (A *Glossary of Archival and Records Terminology*).

Arşivler, “...kendilerini meydana getiren faaliyetlerin hakiki bir kısmını teşkil ederler ve vesikalar halinde oldukları için de, geçmiş faaliyetlerin hakiki ve yaşayan delilleridirler” (Ersoy 102). Arşiv, “belgeler ve belgeler arasındaki ilişkilerden oluşur” (Lövbld 140).

Arşiv, “...demokratik hesap verilebilirlik ve sürdürülebilirliğin cephanesi”, arşivciler de “... bu cephanelerin gardiyanları”dır (Dingwall 20).

Yukarıdaki tanımlardan hareketle, arşiv'i, "iş ve işlem süreçlerinde oluşturulan belgeler, dokümanlar, görsel-işitsel materyaller ile diğer arşivlik malzemenin, arşivcilik ilke ve yöntemlerine göre muhafaza edildiği ve yapı olarak özel mimariye sahip alandır" olarak tanımlamak mümkündür.

Arşivci, "...arşiv belgelerinin belirlenmesi, tanımlanması, korunması, düzenlenmesi ve kullanıma sunulması vb. işlemleri yerine getirebilen, arşivcilik konusunda temel eğitim almış kişi" dir (Özdemirci, Torunlar ve Saraç 354).

Amerikan Arşivciler Derneği'nin *Arşiv ve Belge Terimleri Sözlüğü*'nde arşivci, "...bir arşivde arşivsel korumayı veya kalıcı değerlerin kayıtlarını gözetlemekten ve yönetmekten sorumlu kişi" olarak tanımlanmıştır (A Glossary of Archival and Records Terminology).

Arşivci, kısaca, arşivin ait olduğu kurumun bilgisini yöneten ve koruyan kişi olarak tanımlanabilir.

Arşivcilerin etik kurallara ihtiyaç duymaları tartışmalıdır. Teorik olarak, her mesleğin, ilişkilerini ve işlemlerini yürütmek için kendine özgü standartları ve kuralları vardır. Uygulamada, arşivciler çelişkili görüşler, istekler ve zor durumlarla karşılaştıklarında düşünmek ya da karar vermek için bir rehber ihtiyaç duyarlar. Bu noktada etik kurallar, meslekler için iyi bir rehber olmakla beraber, yasal veya ahlâki zorunluluk taşımazlar, meslek için genel kabul gören kılavuzlardır (Horn 65).

Arşivciliğin etik kuralları, arşivcilerin, arşivcilik ilke ve uygulamaları çerçevesinde ulusal standartlara bağlı kalmasını ve mesleki gelişmeleri takip etmesini zorunlu kılmaktadır (Cain 44).

Arşivcilere kılavuzluk eden mesleki etik kurallar, arşivciler tarafından oluşturulan ortak aklın ürünüdür. Arşivcilerin uymak zorunda oldukları mesleki norm ve standartlar ile hukuk kurallarının yanında, arşivcilik etik kuralları, arşivcilerin mesleklerini tarafsız biçimde yapmalarına yardımcı olur.

Mesleki etik kurallar, arşivcilik mesleğinin gelişimi ve toplumdaki saygınlığının artırılmasına, arşivcilerin meslekte karşılaştıkları sorunlara aynı ya da benzer çözümlerle yaklaşmalarına ve arşivcilerin kendi aralarında ortak bir dil geliştirmelerine katkı sağlar.

Dünyada ilk kez, 1990'lı yıllarda İngiliz arşiv kuruluşları, arşivcilik mesleği için mesleki etik kurallarına ihtiyaç olduğunun farkına varmışlar; ancak, 1990'lı yıllardan önce bazı arşiv kuruluşları, İngiliz etkisi altında etik çalışmalarına başlamışlardır¹. Bu kuruluşlar şunlardır (Cook, *Professional Ethics and...* 2-3):

- Amerikan Arşivciler Derneği: 1955, revize 1980, 1992, 2005.
- Kanada Arşivciler Derneği: 1992, revize 1999.
- Avusturalya Arşivciler Derneği: 1993.
- Yeni Zelanda Arşivciler Derneği: 1993.
- İngiltere ve İrlanda Arşivciler Derneği: 1994.
- Uluslararası Arşiv Konseyi: 1996.

Yukarıda belirtilen arşivcilik dernekleri arasında ilk olarak Amerikan Arşivciler Derneği tarafından başlatılan arşivcilik mesleki etik kuralları, diğer ülkelerde de benzer zamanlarda birbirinden etkilenererek geliştirilmiştir.

Amerikan Arşivciler Derneği'nin etik kuralları, *arşivcilerin temel değerleri ve etik kuralları*'ndan oluşmaktadır. *Arşivcilerin temel değerleri*, 2011 yılında kabul edilmiştir. Bu değerler, aşağıda belirtilen başlıklarla ele alınmıştır:

- *Erişim ve Kullanım*: Arşivciler, zorunlu erişim kısıtlamalarına bağlı kalarak, arşiv materyalinin mümkün olan en geniş erişilebilirliğini teşvik eder, sağlar ve açık erişimi desteklerler.
- *Hesap Verilebilirlik*: Arşivler, kurumsal faaliyetleri belgeleyerek hesap verilebilirliği sağlamada önemli bir araçtır. Arşivciler, arşiv belgeleri aracılığıyla geçmişte, günümüzde ve gelecekte, kurumların ve bireylerin haklarını ve çıkarlarını korumaya yardımcı olurlar.
- *Savunuculuk*: Arşivciler, tarihi belgelerin anlaşılmasını ve kullanımını desteklerler; kurumsal gereksinimleri ve arşiv programlarını savunurlar; arşiv politikaları ile ilgili kamu politikalarının oluşumuna katkıda bulunurlar.
- *Çeşitlilik*: Arşivciler, ayırım yapmaksızın, toplumdaki tüm bireylerin, sosyo-ekonomik grupların ve kurumların belgelerini kayıt altına alır ve korurlar.
- *Tarih ve Bellek*: Arşivciler, geçmişin daha iyi anlaşılmasını, mevcut bilgiyi anlamayı ve geleceği hazırlamayı sağlamak amacıyla birincil kaynakları korurlar.
- *Koruma*: Arşivciler, gelecek nesiller için, mevzuat ve standartlar çerçevesinde belgelerin orijinallikini korurlar.

¹ Bu çalışmada, sadece İngiliz etkisindeki arşiv kuruluşlarının etik çalışmaları incelenmiştir.

- *Profesyonellik*: Arşivciler, ortak değer ve etik kurallara uyarlar; ilgili mesleklerden meslektaşları ile işbirliği yapar, mesleki standartları geliştirir ve takip ederler; yaşam boyu öğrenme de dâhil olmak üzere mesleki eğitimin önemini kabul eder; iş arkadaşları arasında mesleki gelişimi teşvik eder; bilgi ve deneyimlerini paylaşırlar.
- *Sorumlu Koruma*: Arşivciler, belgeler ve kayıtları uygun yöntemlerle korurlar.
- *Seçim*: Arşivciler, potansiyel kullanıcıların ihtiyaçları da dâhil olmak üzere geniş bir yelpazede, ilgili kriterler çerçevesinde hangi materyalin seçileceği ve korunacağı konusunda karar verirler.
- *Hizmet*: Arşivciler, kurum yöneticilerine, belge üreticilerine, araştırmacılara ve tüm vatandaşlara hizmet verirler.
- *Sosyal Sorumluluklar*: Arşiv belgeleri, tüm toplum üyelerinin kültür mirasının bir parçasıdır ve sosyal sorumluluğa sahip arşivciler, arşiv belgesinin seçimi, korunması, erişimi ve kullanımı için belirlenmiş politikalarla toplumsal sorumlulukları yerine getirmeye çalışırlar (SAA Core Values Statement and Code of Ethics).

Amerikan Arşivciler Derneği'nin, *arşivcilerin etik kuralları* ise 2012 yılında kabul edilmiş ve bu kurallar, şu başlıklarla ele alınmıştır:

- *Profesyonel İlişkiler*: Arşivciler, diğer arşivcilerle işbirliği yapar ve kurumlarının arşiv politikalarına saygı duyarlar.
- *Karar Verme*: Arşivciler, arşiv materyalinin korunması, özgünlüğü, çeşitliliği ve kalıcı kültürel ve tarihsel değeri çerçevesinde, materyali değerlendirme, edinme ve işleme konusunda mesleki yetkiye sahiptirler. Arşivciler, arşiv materyalinin seçimi, kaydedilmesi ve oluşturulması işlemlerini, kurumlarına, bağışçılarına ve kullanıcılarına belgelemelidirler.
- *Doğruluk*: Arşivciler, arşiv materyalinin orijinalliğini, özelliklerini ve bütünlüğünü sağlarlar. Arşivciler, verileri veya kayıtları değiştiremez, manipüle edemez veya yok edemezler; kayıtlarda değişikliğe neden olan veya kayıtların orijinalliğiyle ilgili soruları gündeme getirecek işlemleri belgelerler.
- *Güvenlik ve Koruma*: Arşivciler, tüm arşiv materyalini korur; kayıtların fiziksel bozulmasını en aza indirmek için önlemler alır ve dijital kayıtları korumak için özel güvenlik ilkeleri uygularlar.

- *Erişim ve Kullanım:* Arşivciler, kurumları ve kullanıcıları bağlamında, belgelere açık ve tarafsız erişimi teşvik eder; erişim kısıtlamalarını en aza indirger ve erişim kolaylığını en üst düzeye çıkarırlar; arşiv malzemelerinin her formatta erişilebilirliğini ve anlaşılabilirliğini artırır; tüm erişim sorunları için çözümler ararlar.
- *Gizlilik:* Arşivciler, kamu ve özel bağışçılar, kişiler ve kurumların menfaatlerini korumak amacıyla politikalar oluşturur; özellikle koleksiyonların oluşturulmasında, saklanmasında erişim yetkisi olmayan kişiler için mahremiyet ve gizliliğin korunmasını sağlamak amacıyla koleksiyonlara erişim kısıtlamaları koyar ve tüm kullanıcılarının gizlilik haklarına saygı duyarlar.
- *Güven:* Arşivciler, arşiv materyaline erişimde ayrıcalık yapmazlar (SAA Core Values Statement and Code of Ethics).

Kanada Arşivciler Derneği'nin etik kuralları, 1992 yılında kabul edilmiş, 1999 yılında revize edilmiştir. İlkeler ve ilkelerin uygulanması kurallarından oluşan bu etik kurallar, şu ana başlıklarla belirlenmiştir:

- *Değerlendirme, Seçme ve Sağlama:* Arşivciler, arşiv materyalini, kuruluşlarının görev ve politikaları ile ilgili kriterler çerçevesinde değerlendirir, seçer ve sağlarlar.
- *Koruma:* Arşivciler, arşiv materyalinin entelektüel ve fiziksel bütünlüğünü korur ve yetkisiz kullanıma izin vermezler.
- *Erişim ve Kullanım:* Arşivciler, arşiv materyaline erişim için tüm belgeleri düzenler ve tanımlarlar; belgelerde adı geçen kişilerin gizliliğine saygı gösterir; belgelerden elde edilen bilgilerden kişisel yarar ve çıkar gözetmezler; belgelerle ilgili telif hakkı kısıtlamaları konusunda kullanıcılarını bilgilendirirler.
- *Mesleki Davranış:* Kurum belgelerini, kişisel araştırma ve/veya yayınlar için kullanan arşivciler, bu faaliyetlerini, hem kurum yöneticilerine hem de aynı belgeleri kullanan diğer araştırmacılara bildirirler.
- *Bilginin Geliştirilmesi:* Arşivciler, bilgi ve deneyimlerini diğer arşivcilerle paylaşırlar ("Code of Ethics" Association of Canadian Archivists).

Avustralya Arşivciler Derneği'nin, 1993 yılında kabul edilen etik kuralları), aşağıdaki başlıklardan oluşmaktadır:

- *Hukuki Sorumluluk:* Arşivciler, belgelere erişim ve kopyalama konusundaki hukuki gereklilikleri bilmeli ve bunlara uymaya özen göstermelidirler.

- *Mesleki Sorumluluklar ve Davranış*: Arşivciler, ırk, renk, cinsiyet, cinsel yönelim, siyaset, siyasi faaliyet, din, ulusal köken veya inançlara bakılmaksızın atama, yükselmede nesnel ölçütler uygularlar; kullanıcılarından, kuruluşlardan hediye kabul etmezler; diğer arşivciler veya kurumlar hakkında olumsuz eleştirilerden kaçınırlar ve mesleki veya etik dışı davranışı meslek örgütüne şikâyet ederler; mevzuat, idari veya yürütme kararı doğrultusunda, belgelerin sahipleri ya da bağışçıların belgelere erişim konusundaki kısıtlamalarını dikkate alırlar; bilgi ve deneyimleri ile diğer arşivcilere yardımcı olurlar.
- *Mesleki Sorumluluklar ve Belgeler*: Arşivciler, kendi kurumlarının amaçları doğrultusunda belgelerin sağlanmasını ve transferini düzenlemeli; diğer kurumların amaçlarına uygun sağlama durumlarında, malzemenin bütünlüğünü sarsacak satın almalar için rekabete girmemelidirler. Arşivciler, potansiyel bağışçılara özel koleksiyonlarla ilgili tavsiyede bulunmalı; herhangi bir amaç için satın alma, değişim, bağış vb. için arşiv malzemesine değer belirlemelidirler. Arşivciler, yönetimin onayı olmadan sağlama işlemi yapamazlar. Arşivciler arşiv malzemesinin uygun koşullarda korunmasını sağlamalı, arşiv malzemesine zarar verecek ateş, ışık veya ısı, nem, kuruluk, kir ya da haşarat gibi unsurları saptamalı; materyalin bütünlüğünün korunması ve denetimi için çalışmalı; belgelerin yapısına ve organik bütünlüğüne saygı duymalıdır. Arşivciler, herkesin danışma hizmetlerini kullanmasını sağlamalı; bağışçıların, kullanıcıların gizliliğini korumalı, bağışçıların haklarına saygı duymalıdır; kişisel çıkarları için kişisel bilgileri kullanmamalı; kişilerin izni olmadan kişisel bilgilerin kullanımını engellemeli ve buna bağlı olarak arşiv materyaline erişim engelleri koymalıdır ("Code of Ethics" *Australian Society of Archivists*).

Yeni Zelanda Arşivciler Derneği, etik kurallarını, 1993 yılında kabul etmiş ve şöyle belirlemiştir:

- Üyeler, Derneğin amaç ve hedeflerini destekler ve bu amaç ve hedeflere bağlı kalırlar.
- Üyeler, Derneğin izni ile Derneği temsil edebilir ve Derneğin görüşlerini açıklayabilirler.
- Üyeler, mesleklerini, Derneğin saygınlığına gölge düşürmeyecek şekilde, profesyonelce yürütürler.
- Üyeler, benimsenen arşivcilik ilkelerine uyarlar.

- Üyeler, ulusal güvenlik ve gizlilik ilkelerine bağlı kalırlar. Bilgileri kötüye kullanamaz ve yetkisiz olarak açıklayamazlar.
- Üyeler, kurumlar ve bireyler arasında (dil, din, ırk, renk, etnik kimlik, yaş, medeni durum, cinsel tercih vb.) ayrımcılık yapmazlar.
- Üyeler, belgelerin bütünlüğünü korumakla yükümlüdürler.
- Üyeler, arşivlerin kullanılmasını teşvik etmelidirler.
- Üyeler, mesleki eğitim ve öğretimi desteklemeli ve arşivcilerin rehberlik veya eğitimine katılmalıdırlar (Code of Ethics for The Archives & Records Association of New Zeland).

İngiltere ve İrlanda Arşivciler Derneği'nin 1994 yılında kabul edilen etik kuralları aşağıdaki maddelerle yapılandırılmıştır:

- Üyeler, Derneğin amaçlarını destekler ve bu amaçlara ters düşecek davranışlarda bulunmazlar.
- Üyeler, arşiv materyalinin güvenilirliğini ve bütünlüğünü korumalıdır.
- Üyeler, arşiv materyalini, tarihsel, hukuki ve yönetsel içeriğine uygun şekilde değerlendirmeli, seçmeli ve korumalıdır.
- Üyeler, arşiv materyalini, kurumlarının koleksiyon geliştirme politikaları ve ilgili mevzuat çerçevesinde imha etmelidir.
- Üyeler, işlemler, kullanım ve koruma esnasında belgelerin doğruluğunu ve bütünlüğünü korumalıdır.
- Üyeler, belgelerin ve arşiv materyallerinin erişimini sağlamalıdır.
- Üyeler, arşiv materyalleri ve belgeler üzerindeki işlemlerini kayıt altına almalıdır.
- Üyeler, arşiv materyallerine en geniş erişimi desteklemeli ve tüm kullanıcılara tarafsız hizmet sunmalıdır.
- Üyeler, erişim ve gizliliğe saygı duymalı, korumalı ve ilgili hukuk kuralları çerçevesinde hareket etmelidir.
- Üyeler, kendilerine verilen güveni genel fayda için kullanmalı ve konularını kendilerine veya başkalarına fayda sağlamak için kullanmamalıdır.
- Üyeler, mesleki bilgilerini sistematik ve düzenli biçimde güncellemeli; çalışmalarını ve deneyimlerini paylaşmalıdır.

- Üyeler, bilgi profesyonelleri ve ilgili meslek mensupları ile dünya kültürel mirasının korunması, anlaşılması ve kullanımını teşvik etmek için işbirliği içinde çalışabilmelidir.
- Üyeler, arşiv ve belge yönetiminde gönüllü ya da çalışan olarak görev yapan herkesin çalışma kurallarında şeffaf ve adil olmayı sağlayan uygulamaları teşvik etmelidir (“Code of Ethics” *Archives and Records Association UK & Ireland*).

Uluslararası Arşiv Konseyi, 6 Eylül 1996’da Çin Halk Cumhuriyeti’nde yaptığı genel toplantısında aşağıda yer alan etik kuralları kabul etmiştir. 24 dile çevrilen bu kurallar arasında Türkçe çeviri yer almamaktadır. Etik Kurallar (ICA Code of Ethics), 10 maddeden oluşmaktadır ve her madde ayrıntılı olarak açıklanmıştır:

- Arşivciler, arşiv materyallerinin bütünlüğünü korumalı ve geçmişin güvenilir kanıtı olan arşiv materyallerinin sürdürülebilirliğini garanti etmelidir.
- Arşivciler, arşiv materyalini tarihsel, yasal ve yönetsel bağlamda, üretildikleri kaynağa bağlı olarak provenans ilkesi uyarınca değerlendirmeli, seçmeli ve korumalıdır.
- Arşivcilerin, güncel ve yarı güncel belgelerin oluşturulması, korunması ve ayıklanması ile ilgili elektronik ve görsel belgeler dâhil olmak üzere, bu belgelerin sağlanması, seçimi, korunması, düzenlenmesi, tanımlanması ve erişilebilir kılınması gibi işlevleri gerçekleştirmeleri gerekir. Arşivcilerin, kurumun sağlama politikaları doğrultusunda değerlendirme yapmaları; belgeleri, arşiv ilkelerine göre düzenlemeleri ve tanımlamaları gerekir.
- Arşivciler, arşiv işlemi, koruma ve kullanım sırasında belgelerin özgünlüğünü ve fiziksel bütünlüğünü korumalıdır.
- Arşivciler, arşiv materyalinin sürekli erişilebilir olmasını sağlamalıdır. Arşivciler, öncelikle kişisel faaliyetleri içeren belgeler, bir kurum tarafından üretilen belgeler ile aynı zamanda değişebilecek araştırma ihtiyaçlarına göre gerekli olan ve imha edilecek belgeleri saptamalıdır.
- Arşivciler, arşiv materyalinin işlemlerini kaydetmeli ve bunun doğruluğunu kanıtlayabilmelidir.
- Arşivciler, arşiv materyaline erişimi en geniş seviyede desteklemeli ve tüm kullanıcılara tarafsız bir hizmet sağlamalıdır.
- Arşivciler, erişim ve gizliliğe saygı duymalı ve ilgili mevzuat kapsamında hareket etmelidir.

- Arşivciler, kendilerine verilen güveni/yetkiyi, genel çıkarlarda/menfaatlerde kullanmalı; kendilerine ve başkalarına fayda sağlayacak haksız durumlardan kaçınmalıdır.
- Arşivciler, bilgilerini sistematik ve sürekli olarak güncellemeli, araştırma sonuçlarını ve deneyimlerini paylaşmalıdır.
- Arşivciler, gerek kendi ve gerekse diğer meslek mensupları ile işbirliği içinde çalışarak, dünya belge mirasının korunmasını ve kullanılmasını teşvik etmelidir.

Türkiye’de ise arşivcilik alanında faaliyet gösteren tek sivil toplum kuruluşu olan Türk Arşivciler Derneği tarafından yayınlanan arşivcilik mesleki etik kuralları, 1998 yılında² kabul edilmiştir. Bu kurallar;

- Arşivcilik alanında yürütülen her türlü çalışmaları meslekî prensipler ve yasalar çerçevesinde yerine getirmek,
- Meslekî gelişmeleri takip etmek bu hususta öneriler geliştirmek,
- Şahıs, devlet ve millet haklarının korunması ve bunları düzenleyen yasalara bağlı kalmak,
- Arşiv malzemesine ait her türlü bilgiyi araştırma vasıtalarıyla kullanıma sunmak,
- Arşiv malzemesinin bilgi edinmeye sunumunda din, dil, ırk, cinsiyet gibi nedenlerden hiç kimseye ve zümreye ayırım yapmamak, bu alandaki kriterlere bağlı kalmak,
- Arşiv malzemesinin hizmete sunum önceliği konusunda bireysel taleplerden ziyade kamuoyu ve devletin taleplerini ön plana almak,
- Ülke ve dünya arşivlerinin savaş, yangın, sel vb. nedenlerle yok olma ya da yağmalanma gayretlerinin önlenmesine yönelik her türlü tedbir ve faaliyetin içerisinde yer almak (“Meslekî Etik Kurallar” *Türk Arşivciler Derneği*).

Değerlendirme

Çalışmamızda incelediğimiz yedi Arşivciler Derneği’nin (Amerikan Arşivciler Derneği, Kanada Arşivciler Derneği, Avusturalya Arşivciler Derneği, Yeni Zelanda Arşivciler Derneği, İngiltere ve İrlanda Arşivciler Derneği, Uluslararası Arşiv

---

² Türk Arşivciler Derneği tarafından yayınlanan arşivcilik mesleki etik kurallarının hangi tarihte kabul edildiğine ilişkin bilgi, basılı ve elektronik kaynaklardan elde edilememiş, Türk Arşivciler Derneği Yönetim Kurulu Başkanı Yüksel BAYCAR ile 2 Ekim 2017 günü saat 14.00’te yapılan telefon görüşmesi ile bilgi alınmıştır.

Konseyi, Türk Arşivciler Derneği) mesleki etik kurallarını tanımlama biçimleri ve kurallardan sorumlu bireyleri (arşivciler, arşivcilikle uğraşan kişiler, üyeler vb.) farklılık göstermektedir. Uluslararası Arşiv Konseyi'nin kabul ettiği arşivcilik mesleki etik kuralları ise, tüm arşivcileri kapsayacak nitelikte evrensel kuralları içermektedir.

Çalışmamızda incelediğimiz Derneklerin mesleki etik kuralları arasındaki farklı yönler aşağıda belirtilmiştir:

- Amerikan Arşivciler Derneği, Kanada Arşivciler Derneği, Avusturalya Arşivciler Derneği, Türk Arşivciler Derneği ve Uluslararası Arşiv Konseyi, arşivcilerin mesleki etik kurallarını “arşivciler” üzerinden tanımlamıştır.
- Yeni Zelanda Arşivciler ile İngiltere ve İrlanda Arşivciler Dernekleri ise, mesleki etik kurallarını, üyeler (Üyeler; arşivciler, belge yöneticileri ve araştırmacılar) üzerinden, Derneğin amaç ve hedefleri ile arşivcilik ilkeleri çerçevesinde belirlemişlerdir.
- Amerikan Arşivciler Derneği, diğer derneklerden farklı olarak mesleki etik kurallarını, “temel değerler” ve “etik kurallar” olarak, iki başlık altında belirlemiştir. Her iki başlıkta da genel olarak vurgulanan noktalar; erişim kısıtlamaları olan/olabilecek durumlar; ayrımcılık ve gizlilik ile sınırlanan açık ve tarafsız erişim; arşivcilerin mesleki gelişimi ve meslektaşlar arasındaki işbirliği ve iletişim; arşiv materyallerine ilişkin tüm işlemleri (seçim, koruma vb.) gerçekleştirme yetkinliğine ve yetkisine sahip olma'dır.
- Kanada Arşivciler Derneği'nin etik kuralları; erişim, telif hakları ve gizlilik, arşivcilerin arşiv materyallerindeki bilgilerden haksız yararlanma, arşivcilerin meslektaşları arasında bilgi paylaşımı, arşiv materyallerinin korunması konularına yoğunlaşmıştır.
- Avusturalya Arşivciler Derneği'nin etik kuralları, genellikle, arşivcilerin, mesleki ve hukuki sorumlulukları çerçevesinde oluşturulmuştur.

Çalışmamızda incelediğimiz yedi Arşivciler Derneği'nin, mesleki etik kuralları arasında farklı yönler bulunmakla birlikte, kimi kuralların da benzer olduğu saptanmıştır. Bu benzerlikler aşağıdaki maddelerde açıklanmıştır:

Arşivciler;

- arşiv materyalinin orijinalliğini, fiziksel bütünlüğünü korurlar.
- arşiv materyalini, kriterler çerçevesinde değerlendirir, seçer ve sağlarlar; erişimi için tüm belgeleri düzenler ve tanımlarlar.

- tüm işlemlerini ilgili hukuk kuralları çerçevesinde yürütürler.
- tüm kullanıcıların gizlilik haklarına saygı duyarlar.
- kurumlar ve/veya bireylerin arşiv materyaline ayrıcalıklı erişimine izin vermezler.
- kendilerine verilen yetkileri kişisel çıkarları için kullanmazlar.
- meslektaşları ile işbirliği yapar; bilgi ve deneyimlerini diğer arşivcilerle paylaşırlar.
- mesleki bilgilerini günceller; meslekleri ile ilgili eğitimlere katılırlar.
- mesleki etik kurallara bağlı kalırlar.

Sonuç

Meslek kuruluşları tarafından belirlenen etik kurallar, meslekler için genel kabul edilmiş ilkeleri kapsamaktadır.

Arşivcilik meslek etik ilkeleri de, arşiv mesleğinin genel ilkeleri kapsamında oluşturulmuştur. Ancak, ülkelerin ve arşivlerin kurumsal yapılarının farklılıkları, arşivcilik meslek etik kurallarına da yansımıştır.

Ülkemizde arşivcilerin meslek etik kuralları, meslekle ilgili kimi ilkeleri içermekle birlikte yeterli değildir. Aşağıda yer alan maddeler çerçevesinde de geliştirilmesi gerekmektedir:

- Arşivcilerin, arşivin ait olduğu kurum ve ülkeye karşı sorumluluğu vardır.
- Arşivciler, resmi yazışma ve dosyalama konusunda kurum çalışanlarına rehberlik etmelidir.
- Arşivlik malzemeler, türlerine göre doğru saklama koşullarında muhafaza edilmelidir.
- Arşivciler, kendilerinin ya da bir başkasının çıkarı doğrultusunda hareket etmemelidir.
- Arşivciler, arşiv binalarının arşivlik malzemeye uygun olarak yapılması konusunda kuruma rehberlik etmelidir.
- Arşivciler, bilgi güvenliği konusunda personeli bilinçlendirmeli ve farkındalık oluşturmalıdır.

Ayrıca, arşivcilik mesleğinin ülkemizde gelişimi açısından, arşivcilerin, belge yönetimi ve arşiv disipliniyle doğrudan ilişkili olarak aşağıdaki temel düzenlemeler konusunda da bilgi sahibi olmaları önemlidir:

- *Mevzuat:* Elektronik İmza Kanunu, Fikir ve Sanat Eserleri Kanunu, Muhafazasına Lüzum Kalmayan Evrak ve Malzemenin Yok Edilmesi Hakkında Kanun Hükmünde Kararnamenin Değiştirilerek Kabulü Hakkında Kanun, Resmi Yazışmalarda Uygulanacak Esas ve Usuller Hakkında Yönetmelik, Devlet Arşiv Hizmetleri Hakkında Yönetmelik, 2008/16 sayılı Elektronik Belge Standartları konulu Başbakanlık Genelgesi, Kurumların iç düzenlemeleri (yönerge, talimatlar vb.).
- *Standartlar:* TSE 13298-Elektronik Belge ve Arşiv Yönetimi Standardı, TSE ISO 15489 Bilgi ve Dokümantasyon-Belge Yönetimi, TSE ISO 27001 Bilgi Güvenliği Standardı, TSE ISO 11108 Bilgi ve Dokümantasyon-Arşivlik Kâğıt-Kalıcılık ve Dayanıklılık Özellikleri, TSE 13212 Arşiv Mekânlarının Düzenlenmesi Standardı, TSE 12115 Yangın Önleme Kütüphane ve Arşivlerde Standardı ve ilgili diğer standartlar.
- *Diğer uygulamalar:* Devlet Teşkilatı Merkezi Kayıt Sistemi, Elektronik Yazışma Platformu, Kayıtlı Elektronik Posta, Standart Dosya Planı ve ilgili diğer uygulamalar.

Bu önerilerin, ülkemizdeki arşivcilik mesleğinin geliştirilmesi açısından yararlı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- “A Glossary of Archival and Records Terminology.” *Society of American Archivists*. Web 01.08.2017.
- Bodur, Hakan. “Etiğin Alet Çantasına Bakmak: Ahlâk, Etik ve İlintili Temel Kavramlar Üzerine Notlar.” Web. 07.08.2017.
- “Code of Ethics.” *Australian Society of Archivists*. Web.20.07.2017.
- “Code of Ethics.” *Association of Canadian Archivists*. Web 03.07.2017.
- “Code of Ethics.” *The Archives & Records Association of New Zeland* Web. 31.07.2017
- “Code of Ethics.” *Archives and Records Association UK&Ireland*. Web 01.08.2017.
- Cain, Virginia J. H. “The Ethics of Processing.” *Provenance, Journal of the Society of Georgia Archivists* 11.1 (1993): 39-56.

- Cook, Michael. "Professional Ethics and Practice in Archives and Records Management in a Human Rights Context." *Journal of the Society of Archivists* 27. 1 (2006): 1-15.
- . "Professional Training: International Perspective." *Archivaria* 7 (1978):28-40.
- Dingwall, Gleen. "Trusting Archivist: The Role of Archival Ethics Codes of Establishing Public Faith." *The American Archivist* 67.1 (2004):11-30.
- Doğan, Selen ve Abdullah Karataş. "Örgütsel Etiğin Çalışan Memnuniyeti Üzerine Bir Araştırma." *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi* 37. Ocak-Haziran (2011):1-40.
- Durkheim, Emile. *Sosyoloji Dersleri*. Çev. Ali Berktaş. İstanbul: İletişim, 2006.
- Ersoy, Osman. "Arşiv Nedir, Arşivist Kimdir?" *Türk Kütüphaneciliği* 6.3 (1957): 101-108.
- Fallis, Don. "Information Ethics For Twenty-First Century Library Professionals." *Library Hi Tech* 25. 1 (2007):23-36.
- Lövblad, Håkan. "Monk, Knight or Artist? The Archivist as a Straddler of a Paradigm." *Archival Science* 3.2 (2003):131-155.
- Horn, David. "The Development of Ethics in Archival Practice." *The American Archivist* 52.1 (1989): 64-71.
- "ICA Code of Ethics." *International Council on Archives*. Web.14.07.2017.
- Kuçuradi, İonna. "Etik ve "Etikler." Web. 22.07.2017.
- "Meslekî Etik Kurallar." *Türk Arşivciler Derneği*. Web. 28.07.2017.
- Özdemirci, Fahrettin. "Üniversitelerde Belge Yönetimi ve Arşivler." *Türk Kütüphaneciliği* 21. 2 (2007): 218-229.
- Özdemirci, Fahrettin, Mehmet Torunlar ve Selvet Saraç. *Belge Yönetimi ve Arşiv Sistemi/İşlemleri (BEYAS) El Kitabı*. Ankara: TÜBİTAK, 2009.
- "SAA Core Values Statement and Code of Ethics." *Society of American Archivists*. Web. 10.08.2017.
- Stude, E. W. ve James McKelvey. "Ethics and the Law: Friend or Foe?" *Journal of Counseling and Development* 57. 9 (1979): 453-456.
- Subaşıoğlu, Fatoş. "Kütüphanecilik Mesleğine Etiksel Bir Yaklaşım." *Türk Kütüphaneciliği* 11. 2 (1997): 96-112.

Usta, Aydın. “Kamu Örgütlerinde Meslek Etiği ve Çalışma Ahlakı Üzerine Bir Değerlendirme.” *Süleyman Demirel Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi* 17.1 (2012): 403-421.

Yıldırım, Gülay ve Selim Kadioğlu. “Etik ve Tıp Etiği Genel Kavramları.” *Cumhuriyet Üniversitesi Tıp Fakültesi Dergisi* 29. 2 (2007):7-12.